

EGYESÜLETÜNK FÖLOSZLATÁSA ÉS A KIBONTAKOZÁS

**IRTA
ZAKA LAJOS**

KIADJA
A «TYPOGRAPHIA» KIADÓHIVATALA
KRAUSZ S. ÉS T., BUDAPEST, ZOLTÁN-UTCZA 11.

A hosszú tíz év, a mely egyesületünk föloszlatása és a jelenlegi alapszabályok megerősítése között eltelt, ha nem is volt anyagi kárára egyesületünknek és ha nem is akadályozta meg a tagok számának rohamos emelkedését, mégis nyomasztólag hatott nemcsak az időnkénti vezetőségekre, hanem magukra az összes tagokra is, mert mindig bizonytalanságban, alapszabályok nélkül éltünk, közgyűlési határozatokkal kormányoztunk, nagyon eltérőleg a még 1887. márczius 20-án megerősített alapszabályoktól. A tíz év alatt működő elnököknek, választmányoknak és magának a hatósági biztosnak jó akaratú működése mellett is folytonosan ki voltunk téve a hatósági beavatkozásnak, mert hisz nem volt alapszabályunk, a melyre támaszkodhattunk volna. – Ily körülmények között nem csoda, hogy végre, tíz év múlva, mindnyájan örömmel fogadtuk az alapszabályoknak megerősítését.

Mielőtt azonban a tulajdonképeni föloszlatásra és az ezt követő tíz év alatt történt kibontakozási munkákra áttérnék, röviden foglalkoznom kell azokkal az előzményekkel is, a melyek a föloszlatás okai voltak.

Az 1890. évi sztrájkot megelőző időben nemcsak a segédek, hanem a princípálisok is igen élénken foglalkoztak az árszabály-mozgalommal. A princípálisokat meglepte az, hogy a segédek az 1885. évi árszabály 10 frtos minimumát egyszerre 2 frttal, s a számolást is 2 krajczárral akarták emelni, míg viszont a segédeket lelkesítette ez a rohamos emelkedés.

Ily különböző érzelmek között – hosszú vajudás után – végre elkövetkezett október 19-ike, az a nap, a melyre az árszabály-bizottság döntő gyűlésre hitta össze a szaktársakat. Ezt a gyűlést azonban a rendőrség – denuncziálás következtében – betiltotta, azzal az indokolással, hogy nem volt bejelentve.

Hiába hivatkozott az árszabály-bizottság arra, hogy az egész mozgalom az egyesülettől indul ki az akkori alapszabályok 2. §. f) pontja értelmében, a mely szerint az egyesület célja a tagok anyagi érdekeinek óvása is; ezt a §-t az akkori egyesületi vezetőség a legtágabb értelemben vette, míg a följelentők és a hatóság annak más értelmezést adott. Hiába hivatkozott a vezetőség arra is, hogy az egybehívott gyűlés egyesületi, az egyesületnek pedig, megerősített alapszabályai lévén, a gyűlést nem kell bejelenteni; mindez, mondom, hiába való volt: a gyűlést a rendőrség nem engedte megtartani.

E helyütt, az ujlag való visszatérések elkerülése végett, megjegyzem, hogy az egyesület akkori vezetőségét, a mely egészében az árszabály-bizottságot is képezte, mindig az alapszabályok említett 2. §-ának f) pontja vezérelte, azaz erősen ragaszkodott ahhoz, hogy a mozgalomhoz törvényes, alapszabályadta joga van. Ez a merev ragaszkodás okozta aztán az egyesület föloszlatását, a mi azonban nem a vezetőség hibája volt, hanem azé a kormányé, a mely ily különbözően értelmezhető §-t megerősített.

De visszatérek az október 19-ére összehívott gyűlésre. A fővárosban akkor dolgozó nyomdászok majdnem mindnyájan, körülbelül 1200-an, megjelentek azon; általános volt az elkeseredés, midőn megtudták, hogy a rendőrség, a főnebb említett ok miatt, nem engedi meg a gyűlés megtartását. Kivonultak tehát a tagok a Városliget mellett levő Tyukketrecz czimű vendéglőbe, a honnét azonban szintén szétűzte őket a rendőrség.

Ezt a vasárnap délután, a fővárosi Vigadóban, tartatni szándékolt gyűlést megelőzőleg azonban ugyanannak a napnak délelőttjén fölkerestük lovag Falk Zsigmondot, egyesületünk akkori elnökét, hogy lépjen közbe a princípálisoknál az ügy békés elintézése érdekében. Igéretet tettünk neki, én és Leitner Pál, a ki velem volt nála, hogy a délutáni gyűlésen kivisszük a minimumnak csak 1 frttal és a számolásnak csak 1 krral való emelését, csak hogy kilépésre ne kerüljön a dolog. Válasza az volt, hogy menjünk hozzá délután 1 órakor, a segédek gyűlése előtt.

El is mentünk, de hogy fogadott? Azt mondta, hogy neki semmi köze az egész mozgalomhoz; nála ugyanis 12 forint a minimum. Minden princípális járjon el saját belátása szerint. – Ilyen válasza, elnökunktől, nem voltunk elkészülve.

Abban az időben és közvetlenül az után is sokszor fölmerült a szaktársak között az a kérdés, hogy mi lehetett az elnök ily rideg magatartásának az oka, különösen midőn számtalanszor tapasztaltuk jó akaratát nemcsak az egyesület, hanem az egyes tagok irányában is.

Sokáig bizonytalanságban voltunk az okot illetően, míg végre a következő általános magyarázat kelt szárnyra: lovag Falk Zsigmondnál, a részvény-nyomdában, már 1870 óta meg volt a kilencz órai munkaidő és a 12 forint minimum; ez állapot következtében 1885-ben szívesen fogadta a minimumnak általánosságban 10 fortra való emelését, mert hisz ez még mindig alacsonyabb volt, mint a nála divó 12 forint. 1890-ben azonban nem jó szemmel nézte a minimumnak 12 fortra irányuló emelését, mert ha az általánosságban keresztülmegy, nem hivatkozhatik a minisztériumoknál és más helyeken arra, hogy ő munkásaival jó viszonyban van, azokat jobban díjazza mint mások stb., a minek következtében természetesen neki is több kell.

Elnökünknek ez az önzésből eredő elutasító válasza és a gyűlésnek a rendőrség által való betiltása csak még jobban elkésztette az amugy is izgatott kedélyű szaktársakat.

A betiltott gyűlésre következett hét napjai folytonos értekezletek között teltek el, míg végre elkövetkezett a következő vasárnap, október 26-ika, a mely napon már a rendőrségnél is bejelentett gyűlést tartottunk. Ezen a gyűlésen már késő lett volna minden kibékítési kísérlet; hiába való lett volna az 1 fortos és 1 kros emelésnek ajánlása, mert a fölízgatott hangulat az árszabály-tervezet egészében való elfogadását kívánta.

Igy is történt. A gyűlésen én elnököltem és azt – az izgatást elkerülendő – a következő szavakkal zártam be: *«Holnap reggel minden személyzet terjessze az árszabályt elfogadás végett princípálisra elé, s a hol azt nem fogadják el, a személyzet tudja kötelességét!»*

Hétfőn, október 27-én, általános lőn a kilépés, a mit rövid pár nap alatt – néhány nyomda kivételével – az árszabálynak elfogadása követett.

Ily óriási, nem is remélt lévén a siker, megdöbbenéssel vettük lovag Falk Zsigmondnak levelét, a melyben elnöki állásáról leköszönt; a november 4-én tartott rendkívüli választmányi ülés kénytelen volt lemondását tudomásul venni, mert hiába való volt minden marasztaló kérés. – Miért köszönt le? Valószínűleg azért, mert nem tetszett neki a siker. Hisz akkor még nem történtek meg a tulajdonképeni – a princípálisok szerint való – alapszabálysértések; ezek csak később, vagy részben már az ő elnöksége alatt történtek.

Elnökünk leköszönvén, december 7-én rendkívüli közgyűlést tartottunk, a melyen Bródy Sándort, a Hungária-könyvnyomda egyik tulajdonosát, választottuk meg elnökké; ő a választást nem fogadván el, ez időtől a jövő rendes évi közgyűlésig én vezettem az együletet, mint akkori I. alelnök és – sajnos – vezetésem alatt hoztak azok a határozatok, a melyek miatt az illetők később az egyesület ellen vádat emeltek, s a mely vádak után a minisztérium az egyesületet föl is oszlatta.

Ment azonban engem és az akkori vezetőket az a körülmény, hogy a vádat nem annyira a majd alább felsorolandó határozatok, mint inkább a mozgalom sikere miatt emelték a princípálisok, s az ő vádjokat megelőzőleg pedig néhány segéd két ízben azért emelt vádat, mert a hozott határozatokat magokra nézve sérelmesnek találták. Viszont a princípálisokat pedig menti az, hogy *később* ők sem az egyület fölloszlatását, hanem csak átalakítását kérték, s ennek megfelelőleg az alapszabályok módosítását. A fölloszlatás oka nem az ő kérvényök volt,

hanem Prohászka Ferencz IV. ker. előjárósági jegyző tulszigora, vagy inkább ellenséges magatartása, a ki ily értelmű fölterjesztést tett a miniszteriumnak.

Most nézzük azokat a határozatokat, a melyek miatt a vádat emelték, s a melyek – az igaz – a mostani szemüvegen nézve nagyon is radikálisak, de a melyek meghozatalát az akkori idők megkivánták.

Mielőtt azonban a princípálisok vádjára áttérnék, meg kell emlékezni két más, néhány segéd által tett följelentésről, a melyek az akkori jegyzőkönyvekben – a válaszmány nem bírván a följelentés okáról biztos tudomással – tévesen foglaltatnak.

Lovag Falk Zsigmondnak 1900. évi november 4-én történt leköszönése után is nála maradt az egyleti vagyon, s az akkori válaszmány kéz alatt tudakozódott, hogy hajlandó volna-e a vagyont – elnök nem létében is – a válaszmánynak kiadni. Jogtanácsosától azt a véleményt kapta, hogy ki kell adnia a vagyont, ha rendes elnök lesz. Ezért választottuk meg már december 7-én Bródy Sándort elnöknek, a ki azonban a tisztet nem fogadván el, a rendes évi közgyűlésen, 1891. évi márczius 22-én, Leitner Pált, a Gutenberg-nyomda akkori igazgatóját, választottuk meg. A vagyont azonban Falk ennek sem adta ki, mert megválasztatása ellen Kisfaludi Károly szedő és társai panasszal éltek a tanácsnál, a mely ennek megválasztatását csodálatos gyorsan, már április 14-én megsemmisítette.

Ez volt a segédek részéről a *második* följelentés, a melyet, az okok összefüggése következtében, először közöltem.

Az *első* följelentés három segéd részéről szintén a vagyon megmentése érdekében történt, s ezt Darvas Adolf, Gyémánt Domonkos és Ormos Adolf tették. Az ok a következő volt: Müller Ernő gépmester a decemberi válaszmányi ülésen azt az indítványt tette, hogy a sztrájkolók segélyezésére vegyen el a válaszmány a rokkantpénztártól 10.000 frtot; az igaz, hogy a válaszmány ezt az indítványt komolyan nem vette, a minek bizonyítéka az, hogy nem is kísérelte meg végrehajtását és a rendes évi közgyűlés napirendjére sem tűzte. A följelentés azonban mégis megtörtént, a minek azonban nem lett semmi más utókövetkezménye, mint-hogy Falk – mint fönnebb is említém – nem adta ki az egyleti vagyont.

Ezzel áttérek azokra a határozatokra, a melyek a sztrájk alatt állva maradt segédeket elkese-ritették és a munkaadókat az egylet fölloszlatásának kérésére indították. Ezek a határozatok a következők:

1. A válaszmány 1890. nov. 30-án tartott ülésén kimondta, hogy az árszabályon alul dolgozók nem kapnak munkanélküli segélyt.
2. Az 1891. január 5-én tartott válaszmányi ülés az önképző-osztály pénztárából 4100 frtot szavazott meg a sztrájk következtében akkor még munka nélkül volt tagok segélyezésére.
3. A válaszmány 1891. február 8-án azt a határozatot hozta, hogy a följelentők (Darvas, Gyémánt és Ormos) az egyletből törlendők.

E három határozat közül a két elsőt az akkori válaszmány a volt alapszabályok 2. §. f) pontjának értelmezésében hozta, mert hisz erre már volt hasonló eset 1886 február 7-én, midőn a válaszmány, Falk elnöklete alatt, szintén 1000 frtot szavazott meg az akkori sztrájkolók segélyezésére, de akkor, Falk lévén az elnök, sem segéd, sem princípális nem élt e határozat ellen panasszal. Ehhez járult még az, hogy a rendes évi közgyűlés a 4100 frt földözéseül az egyleti illetéket 10 krral fölemelte, és hogy a 4100 frt megszavazására az 1886. évi február 28-án tartott rendes évi közgyűlés is jogot adott, a mely gyűlésen szintén Falk elnökölt. Ez a gyűlési határozat kimondta, hogy az önképzőosztály vagyonából – 2000 frt tőke meghagyásával – a sztrájkolók mindig segélyezhetők. A harmadik határozatra nem volt alapszabályszerű §., s ezt csak az elkeseredés szülte.

Az igaz, hogy az 1. pontot a választmány *kezdetben* végrehajtotta, de igaz az is, hogy a 2. pont alatt említett 4100 forint csakhamar megtérült a fölemelt illetékből és a 3. pontot soha sem hajtották végre, sőt a rendes évi közgyűlés, Darvas fölebbezésére, szintén nem mondta ki a végrehajtást.

A rendes évi közgyűlés után ismét visszatértünk a rendes alapszabályszerű mederbe és mégis – csodálatos – negyven napra rá, 1901. évi április 30-án, megtették a princípálisok a városi tanácsnál az egylet feloszlását kérő panaszukat. Mi volt ennek az oka? Talán az, hogy Leitner Pált választottuk elnökké? Hisz ez ellen Kisfalusi Károly tett *eredményes* följelentést. Vagy talán az említett három sérelmes határozat? Ez sem lehetett, mert hisz azokat sem a választmány, sem a közgyűlés nem hajtotta végre. Ok lehetett a meggondolatlanság, vagy a sztrájk miatt való megtorlás.

A princípálisoknak 1891. április 30-án 16.348. sz. a. a fővárosi tanácshoz beadott s az egylet fölосzlását kérő beadványát szó szerint nem ismerem, mert azt Prohászka IV. ker. előljárósági jegyző soha sem közölte velünk; a tartalma azonban mégis kiviláglik majd alább abból a jegyzőkönyvből, a melyet 1893. nov. 29-én vettek föl az említett előljáróságnál, s a melyben fölосzlátási kérvényöket már visszavonják.

Elég az hozzá, hogy a panasz megtéetett s a vizsgálat nem velünk rokonszenvező kezekbe került.

A panasz első eredménye az lőn, hogy a belügyminiszter augusztus hóban megerősítés nélkül visszaküldte a már majdnem két év óta fönlévő alapszabályokat, azzal a megjegyzéssel, hogy a IV. kerületi előljáróság indítsa meg egyletünk ellen, a princípálisok panaszára következtében, a vizsgálatot. – Hiába való volt az ellen a mi válaszuk, a melyben minden vádat értékére silányítottunk, a vizsgálat mégis elrendeltetett.¹

Egy szerencsénk mégis volt, s ez az, hogy Prohászka jegyző a kihallgatásokat elég későn, csak 1892. márczius havában kezdte meg, akkor, midőn én a sztrájk miatti három hónapos fogságomból kikerültem. És milyen kihallgatás volt ez? Csak engem, mint korábbi alelnököt és Schlenker Samut, az 1891. évi július 12-én megválasztott elnököt, hallgatott ki. Minket tett felelőssé az évi mérlegért, de nem hallgatta ki sem Steiner pénztárnokot, sem a mérleget készítő Balázs Zsigmondot.

Ily képtelen kihallgatás után megtette aztán fölterjesztését a tanácshoz, ez pedig a minisztériumhoz; de ennek daczára az 1892. év oly nyugodtan folyt le, hogy már-már reméltük az egész ügy csöndes kimúltát. Annál meglepőbb volt tehát az 1893. április 10-én kelt fölосzlátó miniszteri végzés, a melyet az előljáróság útján már április 18-án megkaptunk.²

Nagyon természetes, hogy minden lehető elkövettünk az ügy érdekében: igénybe vettük a napi sajtó védelmét, deputációztunk a minisztériumnál elnökünkkel, Egyesi Gézával, de czélt csak annyiban érhattünk el, hogy a fölосzlátást fölfüggesztésre változtatták.

A mint megkaptuk a fölосzlátó végzést, a jótékonyági körrel – a segélyezés rendes menetének biztosítása érdekében – rögtön rendkívüli közgyűlést hívtunk egybe, a melyen kimondták a szaktársak, hogy a körbe önkéntes adományul annyit fizetnek, mint a mennyi az egyleti illeték, de ezért a kör viszont annyi segélyt is ad, mint az egylet.

Ennek végrehajtására azonban nem volt szükség, mert a gyűlést követő második napon utasította a belügyminiszter a fővárosi tanácsot, hogy – kértünkre – 8 nap alatt új véleményt terjesszen föl s addig is maradjon minden a régiben. Megjegyzem e helyütt, hogy igen jó hatás-

---

¹ L. ezt a Választ a Typographia 1891. évi 37. számában.

² L. ezeket a végzéseket a Typographia 1893. évi 16. számában.

sal volt a későbbi fejleményekre dr. Visontai Soma országgyűlési képviselőnek április 26-án tett interpellációja³, a melyre Hieronymi belügyminiszter rövid két hét alatt válaszolt is.

A miniszter válasza⁴ a mennyire magán viseli a jó akaratot, annyira bizonyítja azt is, hogy a vizsgálat nemcsak fölületes, de igazságtalan is volt, mert csak a vádlókat hallgatták ki, míg a vádlottakat nem. – A miniszter válaszából megtudjuk azt is, hogy a princípálisok 1891 április 30-ikán beadott panaszához 1893 január havában – tehát két év múlva – Prohászka József és társai (185 segéd) hasonló fölterjesztést és kérést intéztek a tanácshoz és hogy főleg ennek következtében történt a fölösztatás.

Az elrendelt kezelési vizsgálat május havában megtörténvén, az teljesen a mi javunkra ütött ki. Sem a hatósági vizsgálók által tett kifogások, sem az ezekre általunk tett megjegyzések eddig még nem jelenvén meg, nem tartom érdektelennek, ha azokat most közlöm. Kiviláglik ezekből, hogy kezelésünk pontos volt és hogy a vizsgálat – mintha csak jóakarattal tette volna – mily jelentéktelen kifogásokat tett. – Megjegyzem még, hogy az egylet több mint 98.000 frt készpénz vagyonát a hatóság még a fölösztatás elrendelésekor lefoglalta és még ma is a fővárosi tanács I. ügyosztályánál van s csak most reméljük azt, hogy végre visszkapjuk.

A vizsgálók által tett kifogásokra általam tett megjegyzéseket beljebb huzva közlöm, még pedig pontonként, hogy könnyebben megérthető legyen.

I. Általános észrevételek

a) Költségelőirányzat egyáltalában nincs.

Költségelőirányzatot készíteni teljes lehetetlenség, mert a segélyezendők száma előre nem látható; egy esetleges járvány a betegpénztárt, a rokkantak nagyobb számu jelentkezése vagy a halálesetek szaporodása az özvegyi végkielégítés és az árvák következtében a rokkant-, özvegy- és árvapénztárt előre ki nem számítható módon terhelné; épigy a bekövetkezhető üzleti pangás sujtaná a munkanélküli és utaspénztárt. A költségelőirányzat fölösleges is, mert a közgyűlésnek joga van a heti illetéket fölemelni, vagy a segélyeket leszállítani.

b) A munkanélküliek segélyezésének határideje, illetve az, hogy hányadik heti segélyt élvezi vagy nyugtázza a segélyezett, sem az ellenőrző főkönyvben, sem pedig az elismervényeken följegyezve nincs. Ennek következtében nem állapítható meg, hogy a segélyezés egyesek irányában és egyhuzamban nem terjedt-e hat héten túl?

A munkanélküliek segélyezésének határideje minden a segélyt fölvevő által aláírt elismervényen római számmal föl van jegyezve; különben ez az ellenőrző-könyvben is látható, a mennyiben utána lehet nézni, hogy egy munkanélküli sem kap egy huzamban hatsornál több segélyt, illetve egy évben tizenkétszernél többször. Ez utóbbit az évi jelentés is bizonyítja, a mennyiben egy nőtlen sem kapott egy év alatt 60 frtnál, vagy nős 84 frtnál többet.

c) Az iparosok által teljesített munkákért, szállítmányokért vagy egyéb bevérlásokért kiállított s bemutatott bármily összegről szóló számlákat mindig csak a számvivő ellenjegyzzi, tehát az elnök aláírása nélkül utalványoztatnak és fizettetnek ki.

Az igaz, hogy a számlákat csak a számvivő ellenjegyzzi, de tény az is, hogy a bejegyzett tételeket az ellenőrző-bizottság rendszeren fölülvizsgálja.

---

³ Lásd a Typographia 1893. évi 17. számát.

⁴ Lásd a Typographia 1893. évi 20. számát.

d) Számvevői szempontból nagyon föltűnő, hogy 1890. évi november 22-től kezdve 1890. évi december hó 27-ig bezárólag a munkanélküliek pénztárából kifizetett heti segélyek majdnem öt-, sőt hatszorta nagyobb összegekben jelentkeznek, mint az előző és utána következő időkben, a mi – átlagosan véve – mintegy 3000 frt több kiadásnak felel meg.

A munkanélküliek nagymérvű szaporodása 1890 november 22-től december 27-ig azért történt, mert ekkor, a fővárosi sztrájkkor, sok vidéki munkás jött a fővárosba, a minék következtében a fővárosiak közül számosan kimaradtak a munkából.

e) Zaka Lajos fizetése 1890 május 1-től 25 forintról 41 forintra, majd 1891 január végével már 66 forint 66 krra emelkedett. Van-e erre közgyűlési határozat?

Zaka Lajos segédhivatalnok fizetése soha sem volt 41 frt, s 1890. május 1-től pár hónapon át azért fordul elő 41 frt tétel, mert segédhivatalnoki 25 frt díja és az egyleti közlöny szerkesztéseért járó 16 frt tiszteletdíja együtt van bevezetve az ellenőrző főkönyvbe. – 1891. január 1-től évi 800 frt fizetést kap a segédhivatalnok; e fizetésemelés oka a tagok, s ezzel együtt a munkának is nagymérvű szaporodása. Erre közgyűlési határozat nincs és nem is lehet, mert az egyleti alkalmazottakat nem a közgyűlés, hanem – az alapszabályok értelmében – a választmány veszi föl. A segédhivatalnokot az 1891. évi január 6-án tartott választmányi ülés alkalmazta, a február 8-iki választmányi ülés fizetését pedig 800 forintban állapította meg, s a választmány e tettét az ez évi márczius 22-én tartott közgyűlés is, az évi jelentés tudomásul vételével, helybenhagyta.

f) A «Typographiá»-nak 2300, majd 2500, jelenben pedig 2700 példányban való nyomatása, mely tetemes költséggel jár, arányban áll-e tagok számával?

A «Typographiá»-nak 2300, majd 2500, jelenben pedig 2700 példányban való nyomatását a következőképp indokoljuk: tagjaink száma 2000-ről 2400-ra emelkedett, s így a jelenlegi 2700 példányban való nyomtatás – minden tag ingyen kapván egy példányt – okvetlenül szükséges, mert a fönmaradó 300 példány kell a külön előfizetőknek, hirdetőknak, munkatársaknak, kölcsönösségben levő egyleteknek, továbbá a cserepéldányokra és az esetleges postai reklamációkra.

g) Az ellenőrző főkönyvben a betegpénztár külön rovata alatt minő bevételek szerepelnek? Mert erről az alapszabály nem gondoskodik.

Az ellenőrző főkönyvben a betegpénztár külön rovata alatt az esetleges ajándékok, a fürdőjegyek után szedett mérsékelt díjak, az egyleti lap jövedelme stb. fordulnak elő, hogy ezek a tagdíjakkal ne együtt számoltassanak el.

*

Ez általános észrevételek után következnek azok, a melyeket a vizsgálat a kiadásokat illetőleg tett:

II. A kiadást illetőleg

1. A hitelszövetkezetnek visszafizetett 1400 frtről csak Steiner Adolf által kiállított átvételi elismervény van, de a hitelszövetkezettől nincs szabályszerű fölvételi nyugta.

A vizsgálók e tétele hibás, a mennyiben a kérdéses 1400 frtot nem a hitelszövetkezettől, hanem az árszabály-bizottságtól vette az egylet kölcsön szeptember 27-én és fizette vissza október 18-án; erről azért nincs nyugta, mert az egyletnek is, az árszabály-bizottságnak is, Steiner Adolf volt a pénztárnoka; továbbá abban az időben az egyletnek is, az árszabály-

bizottságnak is, Zaka Lajos volt az elnöke. Így tehát az ugyanegy személyeknek adott elismervények fölöslegesek voltak; hogy azonban ez összeget az egyesület tényleg visszafizette, azt bizonyítja az árszabálybizottság említett akkori elnökének utólagos nyugtája, melyet $\therefore$ alatt csatolunk.

2. Az egyesületi ház 143 forint 88 krajár kiadására nézve áll a fönti észrevétel.

Az egyesületi ház 143 forint 88 krajár kiadására vonatkozó nyugtákat a fölülvizsgálók nem kérték s így mi nem adhattuk oda; a kérdéses nyugtákat azonban most $\therefore$ alatt csatoljuk.

3. Az aradi vértanúk szobrára kiadott 10 forint ajándéknál nincs kitüntetve sem az ellenőrző főkönyvben, sem pedig az okmányon, hogy e kiadás választmányi határozattal engedélyezett.

Az aradi vértanúk szobrára a koszorút az önképző-osztály tette, a mit a tagok később sem kifogásoltak soha; nem is kifogásolhatták, mert ezzel egyesületünk csak a többi egyesületek példáját követte, midőn leróta a kegyelet adóját az 1848–49-iki hősök iránt. Különböztetve azt hisszük, hogy ily csekély kiadásra az elnökségnek, a tagok utólagos vagy hallgatólagos jóváhagyása reményében, minden testületnél van joga.

4. Kohlmayer, Duppay és Joachim 50–50 darab gyászjelentésére – à 2 forint 50 krajár – összesen 7 forint 50 krajár adatott ki; ilyenmű kiadásokról az alapszabály nem intézkedik. Van-e erre nézve külön választmányi határozat?

Kohlmayer, Duppay, Joachim és az előbbi s utóbbi években még többeknek nyomtatott 50–50 darab gyászjelentésre van választmányi határozat, ámbár ez fölösleges, mert ez oly uzus, mely egyesületünk 32 éves fennállása óta mindig megvan. A tény magyarázata különben a következő: minden elhunyt nyomdásznak ingyen nyomtat munkaadója gyászjelentést, hogy szaktársai megadhassák neki a végtisztességet; az olyanoknak pedig, a kik mint rokkantak vagy munkanélküliek halnak meg s így az utolsó időben tényleg senkinél sem dolgoztak, ugyancsak az említett czélból az egyesület nyomtat.

5. A Hornyánszky Viktor sírjára kiadott babérszörű ára, 6 forint, szintén nincs választmányi határozattal igazolva.

Hornyánszky Viktor sírjára, ki – mint minden egyesületi tag által tisztelt munkaadó – tíz évig volt elnökünk, minden évben szoktunk koszorút tenni. Sőt mi több, arczképét egyesületi helyiségünk számára 260 forint költséggel le is festettük és egy közgyűlésen lelepleztük. Ezzel a szokásos 6 forintos koszorúval a tagok csak a kegyelet adóját róják le, a mi nagyon furcsa színben tűnnék föl, ha előbb a választmányi ülésen vita tárgyát képezné.

6. László Vincze 18, Rottenstein Mór 12, Bastl Károly 18, Dankó Károly 18, Potokovics Ágoston 12, Kovács György 12, Vagács Mihály 12, Kohn Vilmos 12 és Bozsik István 12 forint utisegélye az alapszabályok 47. §-a értelmében nincs igazolva.

E kifogásokra nézve a következő megjegyzéseink vannak:

Az igaz, hogy az alapszabályok 47. §-a szerint kevesebb az utisegély mint 12, illetőleg 18 forint, de viszont az alapszabályok 66. §-ának c) pontja, a közgyűlés hatáskörét írva körül, így szól: «Az egyesületi tagok által hetenkint fizetendő járulékok és különféle segélyezések nagyságának meghatározása.» – E pont értelmében már az 1887. évi rendes közgyűlés a következő indítványt fogadta el: «Ha valamely tag, kinek jogos igényei vannak a munkanélküliek és átutazók pénztárának segélyére, munkanélküliségének első vagy második hetében elutazik, az eddigi 8 forint helyett ha nőtlén 12 forint, ha nő 18 forint utisegélyt kap.» – Ez indítvány elfogadása következtében nemcsak a kifogásolt 9 tag kapott 12, illetve 18 forint segélyt, hanem évek során át kívülök még számosan. – Különböztetve nemcsak az utisegélyt emeltük az elmúlt években,

hanem emeltük – szintén közgyűlési határozattal – a nőtlen munkanélküli tagok segélyét 4 frtról 5 frtra és 4 hétről 6 hétre, a nős munkanélküli tagok segélyét 5 frtról 7 frtra és ugyancsak 4 hétről 6 hétre; továbbá emeltük a rokkantségélyt 5-ről 6-ra és az özvegyi végkielégítést 75 frtról 250 frtra. – Nagyon természetes, hogy mindez azért történt, mert egyletünk ez emeléseket megbirja a heti illetéknek 60 krról 70 krra emelése következtében; ez utóbbi tény azonban csak tagjaink humánus voltáról és páratlan áldozatkészségéről tanuskodik.

7. Zaka Lajosnak évkönyv szerkesztéseért kiadott 50 frt engedélyeztetett-e a választmány vagy közgyűlés által?

E pontra fölvilágosításul szolgál az 1890. évi február 2-án tartott választmányi ülés jegyzőkönyve, mely a következő határozatot hozta: «Zaka Lajos jelenti, hogy az önképző-osztály bizottsága az Évkönyv szerkesztőségének 50 frtot szavazott meg. A jelentés tudomásul vétetik.»

8. Stösser Adolfnak a «Gutenberg» szaklap szerkesztéseért fizetett 18 frt összegre van-e választmányi határozat, mert erről az alapszabály 51. §-a nem intézkedik.

A »Gutenberg« szerkesztéseért mindig járt tiszteletdíj; 1890 július végéig minden számért 2 frt, a mely összeget az ez évi augusztus 3-án tartott választmányi ülés 3 frtra emelte Bauer Imre indítványára, a mely így hangzik: a «Typographia» szerkesztési tiszteletdíja 6 frtban, a «Gutenberg»-é pedig 3 frtban állapíttassék meg. Egyhangulag elfogadtatik.» – Stösser Adolf a vizsgálat által fölhozott esetben azért kapott 18 frtot, mert egyszerre 6 szám (47–52.) tiszteletdíját vette föl, a mit úgy az ellenőrző főkönyv említett tétele, mint az általa kiállított nyugta is bizonyít.

9. A «Budapesti könyvnyomda és kiadósövetkezet» négy drb részvényének bevásárlására fordított 101 frt 60 krról hiányzik a bevásárlási számla; nincs kitüntetve, hol vannak a részvények, letétbe helyezettek-e s ki által? Végül az alapszabály 63. §-a értelmében e bevásárlás alapszabályba ütközik.

A «Budapesti könyvnyomda- és kiadósövetkezet» 4 drb részvényére nem lehet bevásárlási számla, mert a 101 frt 60 krt nem számlára fizettük ki, hanem a 4 db részvényért, melyek Parall Ferencz hatósági biztos urnál vannak letétbe, a mit az általa kiállított nyugta is bizonyít.

A vizsgálat e pontnál azt mondja, hogy e részvényvásárlás az alapszabályok 63. §-a értelmében alapszabályellenes. Ezzel szemben közöljük az alapszabályok 63. §-ának az egyleti vagydon kezelésére vonatkozó részét: «Az *értékpapírok* s egyéb fontos okmányok biztos elhelyezésére az egyleti, helyiségben egy tűzmentes pénztár létezik. Az egyleti *pénzek* csakis az «Első hazai takarékpénztár»-ban tétetnek le gyümölcsözés végett.»

E tétel azt bizonyítja csak, hogy a pénzt az «Első hazai takarékpénztár»-ban kell elhelyeznünk, azaz más takarékpénztárba vagy bankba nem tehetjük le, de azt nem bizonyítja, hogy *értékpapírokat* nem vehetünk; mert ha ugyan nem vehetnénk, úgy mily *értékpapírokat* kellene a tűzmentes szekrényben elhelyezni?

A különböző értékpapírok vásárlása különben ép ez értelemben már régi gyakorlat, sőt 1872-ben vettünk egy házat is, a mely még most is tulajdonunkat képezi; e házat egy segélyező osztály – a rokkantpénztár – vagyonából vettük és nem kifogásoltatott soha, annál kevésbé kifogásolható tehát a részvények vétele, mert ez tisztán az önképző-osztály vagyonából eszközöltetett, a segélyező osztályok legcsekélyebb megterhelése nélkül.

10. A Stibinger Henriknek fizetett 80 frt könyvtárnoki tiszteletdíjra van-e választmányi ülési vagy közgyűlési határozat?

A könyvtárnok 80 frt tiszteletdíjat már több év óta huz, a mit rendesen az első – alakuló – választmányi ülés szavaz meg; megszavazta először az 1890. évi márczius 28-án tartott választmányi ülés. E tiszteletdíjért naponként köteles a könyvtárt este a tagok rendelkezésére bocsátani.

11. A kolozsvári kerület által beküldött 7933 frt 66 krból kiadásba helyezett 5500 frt takarékbetétről a könyvecske hol van? s az előlegül oda küldött 2433 frt 66 krt a postakönyvben nincs nyoma.

A kolozsvári kerület által beküldött 5500 frtot az ide :/: alatt mellékelt nyugta szerint, akkori elnökünk, lovag Falk Zsigmond vette át, s Steiner Adolf számvivő tette a takarékpénztárba 47808, 47809 és 47810. számú könyvekkel, a melyeket átadott lovag Falk Zsigmondnak, a ki ezt a szintén :/: alatti elismervénnyel nyugtázta. – Az egylet országos lévén, nagyon természetesen e pénz nem mint kolozsvári, hanem mint országos egyleti vagyon helyeztetett el. – A 47808. számú betéti könyv betegosztályi 2000 frtot képviselt, a melyet azonban ugyancsak lovag Falk Zsigmond 1890. évi október hó 31-én az ez évi nagy betegpénztári deficit fődözésére kiadott; a másik két könyv, a 47809. számú a 3000 frtot képviselő rokkantpénztári könyv, a melyhez időközben még 2922 frt 76 krt tettünk, továbbá a 47810. számú munkanélküli pénztári 500 frtos könyv megvolt ez évig, a midőn az ugyancsak ez évi február 5-én tartott választmányi ülés határozata értelmében az egylet vagyonát képviselő 16 drb takarékpénztári könyvet jelenlegi elnökünk, Egyesí Géza, három takarékpénztári könyvre helyezte el. Ez állításunk igazolásául ide mellékeljük :/: alatt az 1891. évi július 8-án lovag Falk Zsigmond által kiállított tabellát, mely az egyleti vagyon takarékpénztári könyveinek számait is tartalmazza.

A kolozsvári kerület 2433 frt 66 krt azért nincs a postakönyvben, mert ez tényleg nem küldetett el, hanem a kolozsvári kerület 7933 frt 66 krt vagyonából csak 5500 frtot küldött be, míg a 2433 frt 66 krt ott tartotta kiadásai fődözésére. Ez kitűnik az ellenőrző könyvből és az évi mérlegből, a hol e 2433 frt 66 krt is szerepel. Különben teljes fölvilágosítást ad az 1890. évi augusztus 31-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve, a mely a fönti állításokat szintén bizonyítja.

12. A postakönyv szerint 1891 május 8-án Csermák részére Bécsbe küldött 2000 frt hol van kiadásba helyezve, mely pénztárból s mi célból küldetett ez az összeg?

A postakönyv nem hivatalos egyleti könyv, hanem Steiner Adolf egyleti számvivő kézi könyve, a ki más köröknél is visel szivességből pénztárnoki tisztet s így e könyvbe beír minden általa a postára adott pénzt. E 2000 frtot nem az egylet, hanem az akkori nyomdász árszabály-bizottság küldötte Steiner Adolf által Bécsbe, s így ehhez az egyletnek semmi köze.

13. A «Gutenberg»-nyomda részvényeire fordított 150 forintra nézve áll a 9. pont alatti észrevétel. Ugyanez szól a többi részvényre is.

Erre észrevételünk az, a mit a 9. pontra tettünk.

14. Az önképző-osztály 2000 frt kölcsöntartozására, mint I., II. és III. részlettörlesztés kiadatott 300 frt hol van bevételben, s illetve honnan ered e kölcsön tartozása az önképző-osztálynak? Van-e erre választmányi határozat? Átvételi elismervényben elnöki aláírás hiányzik.

15. Az önképző-osztály 500 frtos kölcsöne törlesztésére fordított 200 frt mint I. részlet és a 2000 frtos kölcsön törlesztésére kiadott 200 frt mint VII. és VIII. részlet, továbbá szintén a 2000 frt kölcsön törlesztésére fordított 700 frt mint IV., V., VI., IX., X., XI. és XII. részletekre nézve áll a 14. pont alatti észrevétel.

16. Az önképző-osztály 2000 frtos kölcsön tartozására kiadott 400 frt mint XIII., XIV., XV., XVI. részlettörlesztésre áll a 14. pont alatti észrevétel.

17. Az önképző-osztály 2000 frt kölcsöntartozása törlesztéséül fizetett 400 frtra, mint XVII., XVIII., XIX és XX. részletre, áll a 14 pont alatti észrevétel.

18. A gépmesterek és nyomók körének kölcsönvisszatérítés fejében fizetett 200 frt tartozás honnan ered és van-e erre nézve választmányi határozat?

19. A pozsonyi könyvnyomdászok és betüöntők egyletétől az önképző-osztály által fölvetett s állítólag (1892. február 28-án) visszafizetett 100 frtról sem elismervény, sem választmányi határozat, sem pedig az oda lett elküldésnek a postakönyvben nyoma nincs.

A 14., 15, 16., 17., 18. és 19. pontokra nézve, a teljes igazságnak megfelelően, a következőket válaszoljuk: 1890. évi október 27-én a budapesti könyvnyomdászok – helyzetök javítása érdekében – beszüntették a munkát és a mozgalmat az egylet önképző-osztályának bizottsága vezette, a mely az alapszabályok 52. §-ának értelmében alakul minden évben; ez a bizottság, támaszkodva az alapszabályok 2. §-ának f) pontjára (a tagok anyagi érdekeinek megóvása) és ugyancsak e szakasz 8. pontjára (a nyomdatulajdonosok és segédek közt megegyezés folytán megállapított fizetési díjak és munkaidő fölött való örökös), a melyek az önképző-osztálynak kötelességévé teszik az itt zárjel közt említetteket, működését teljesen jogosnak és törvényesnek tartotta:

a) Mert a munkaadók nagy része a köztök és a segédek között 1885-ben létrejött díjazási és munkaidő-egyezséget már nem tartotta be. (Ez vonatkozik az említett 8. pontra)

b) Mert minden egyesnek mint magánembernek, úgy a testületnek is joga van a testület összes tagjai részére a jobb anyagi helyzetre való törekvés (az f) pont).

A munkabeszüntetés a munkaadók ellenállása következtében megtörtént; a sztrájk-bizottság (az önképző-osztály bizottsága) segélyekre kiadott 36.000 forintot, a mit a következőképen fődözött: 29.400 forintot önkéntes gyűjtésekkel, 4100 frtot az önképző-osztály hozzájárulásával és 2500 frtot kölcsön útján. (E kölcsönből 2000 frtot a bécsi, 100 frtot a pozsonyi nyomdászok, 400 frtot pedig a budapesti nyomdai gépmesterek adtak.) Az összes pénzt külön, az egylettől teljesen függetlenül kezelte az árszabály-bizottság.

Ezzel áttérünk az érdemleges válaszra. A 4100 forintot az önképző-osztály az 1888. február 28-án tartott rendes évi közgyűlés határozata értelmében fordította a munkából kilépettek segélyezésére; e gyűlésen lovag Falk Zsigmond elnökölt és a jegyzőkönyvet aláírásával hitelesítette is, és a határozat a következőkép szól: «Mondja ki a mai közgyűlés, hogy az önképző-osztály – 2000 frt alaptőke érintetlen hagyása mellett – összes vagyonával segélyezheti az esetleges árszabállyértés miatt kilépetteket. Elfogadtatik.» – Ez időben (a sztrájkkor) az önképző-osztály vagyona 6100 frt volt, így tehát 2000 frt, a közgyűlési határozat értelmében, érintetlenül maradt.

Mint említők, az árszabály-bizottság 36.000 frtnyi kiadását a gyűjtésekből bejött 29.400 frton és az önképző-osztály által adott 4100 frton fölül még 2500 forint kölcsönrel is fődözte; a bizottság működése azonban, e kölcsönök törleszthetése előtt, már 1891 áprilisban megszűnt, s így a kölcsönök törlesztése az önképző-osztály kötelességévé lön. – Az 1891. évi márczius 22-én tartott rendes évi közgyűlés, hogy az önképző-osztály által adott 4100 frt és a 2500 frt kölcsön megtérüljön, egy évi időtartamra fölemelte az önképző-osztály heti illetékét 10 krral; 1400 tagot számítva Budapestre, ez 7280 frt bevételi többlet, így tehát nemcsak a 4100 és 2500 = 6600 frt térült meg, de sőt még bevételi többletünk is volt.

A kérdésnek ilyenmü megoldása, azt hisszük, nemcsak méltányos, hanem alapszabállyszerü is volt; méltányos azért, mert a tagok áldozatkészségökkel megtérítették az önképző-osztály

kiadását, alapszabályszerű pedig azért, mert a heti illeték fölemelését vagy leszállítását az alapszabályok megengedik, valamint megengedik a kölcsönök fölvételét is.

A fönnbbiekből kiviláglik, hogy e 2500 frt kölcsön azért nem szerepel az egyleti könyvekben mint bevétel, mert ezt az egylet önképző-osztálya az árszabály-bizottság helyett fizette ki, az 1891. évi márczius 22-én tartott közgyűlés határozata értelmében, a mely közgyűlési határozat szerint e kiadás meg is térült.

De nemcsak az alapszabályok, hanem a gyakorlat is följogosít bennünket, hogy a munka-beszüntetés miatt kilépetteket segélyezzük; tettük ezt már máskor is, így 1886-ban. midőn a február 6-án tartott választmányi ülés, a melyen szintén lovag Falk Zs. elnökölt s a melynek jegyzőkönyvét szintén aláírta, 1000 frtot szavazott meg az akkori sztrájkolók segélyezésére, melynek kiosztását Darvas Adolf és Pető Lipót eszközölte más hárommal.

20. A Szentkirályi Márton jubileumára kiadott 11 frt 24 kr-ra nézve van-e választmányi határozat?

Mindig szokás volt az egyletünknel, hogy ha valamely tagja 50 évet töltött a nyomdászatnál, úgy munkástársai ünnepélyt rendeznek tiszteletére, a mely ünnepélyhez az önképző-osztály kivétel nélkül valami csekélységgel járul. Nemcsak Szentkirályi, hanem több mások is részesültek e megtiszteltetésben, de mindig az önképző-osztály bizottsága határozata értelmében.

21. Balázs Zsigmondnak a mérleg-készítésért fizetett 50 frtra nézve van-e választmányi határozat?

Balázs Zsigmond is már évek óta kap az évi mérleg készítéséért 50 frtot; a mérlegnek idegen szakerő közbejöttével való készítését az 1890. évi február 2-án tartott választmányi ülés javasolta az ez évi márczius 23-án tartott rendes évi közgyűlésnek, a mely helyeslőleg vette tudomásul.

22. Neufeld Mór 33 frt 36 kr. fizetésére van-e választmányi határozat?

Neufeld Mór havonként 66 frt 66 kr. fizetést kapott 1891. november 16-tól 1892 február végéig, az 1891 november 8-án tartott választmányi ülés határozata értelmében. E határozat így szól: «Zaka L. jelenti, hogy az esküdtszék ítélete következtében reá mért 3 havi fogház-büntetés miatt 3 óra eltávozik; egyszersmind kéri a választmányt, hogy helyettesítéséről gondoskodják. Távolléte alatt Neufeld Mór bizatik meg a teendők végzésével.» – Így tehát Neufeld 3 hónapon át Zaka fizetésével őt helyettesítette; hogy miért maradt fél hónappal tovább állásában, annak egyszerű oka az, mert valaki rögtönösen nem távozhatik, a mit megtesz minden jóra való munkaadó is munkásával.

23. A bevételi rovatban előfordul, hogy a betegpénztár kölcsönt kapott az árszabály-bizottságtól 700 forintot; miféle bizottság ez? Ki kezeli pénzét, honnét származik bevétele?

Az árszabály-bizottságot, mint már fönnebb is említők, az egylet önképző-osztályának bizottsága képezte; ennek a bizottságnak gyűjtött pénzekből, a melyeket az egylettől teljesen függetlenül kezelt, tekintélyes vagyona volt, s e vagyomból adta a kölcsönt, kamat nélkül, tisztán csak azért, hogy az egylet a betegpénztári deficit födőzésére ne legyen kénytelen a takarékpénztárból kivenni. Ez nem alapszabálysértés, hanem jótétemény, vagy mondjuk szivesség.

Az árszabály-bizottságnak, mint az önképző-osztály bizottságának, külön alapszabálya nem volt mert az egyleti alapszabályok már említett 2. §. f) pontja és ugyane szakasz 8. pontjára támaszkodva járt el. E bizottság 1892. év április havában teljesen föloszlott.

Az igaz, hogy van a nyomdai munkásoknak most is egy árszabály-bizottsága, de ez az egylettől teljesen függetlenül működik, s a mely 1892. május havában egy általános nyomdász-

gyűlésen, a hol a hatóság képviselője is jelen volt, választatott. Ehhez a bizottsághoz azonban, valamint működéséhez, az egyesületnek semmi köze s így erre a vizsgálat nem is terjed ki.

Ezzel befejezzük válaszukat a hozzánk intézett kérdésekre, abban a reményben, hogy azok – mindenben ragaszkodva a hű igazsághoz – kielégítik a vizsgálatot és erőtlenné teszik az ellenünk előttünk ismeretlen emberek által emelt vádakat.

Ha esetleg történtek is tán mulasztások, de az alapszabályoktól való oly eltérés nem történt, hogy egyesületünket a legsúlyosabb büntetés, a főslosztatás érhetné; ez annál kevésbé érheti, mert még a főslosztatási rendelet kelte előtt, ez évi márczius 26-án tartott rendes évi közgyűlésünkön, elhatároztuk alapszabályaink oly értelemben való módosítását, hogy egyesületünk jövőben – mellőzve minden mást – csak tisztán segélyező és önképző legyen.

*

A fönnebbiekből látható, hogy a vizsgálat által kifogásolt pontokra teljesen meg tudunk felelni, s Parall Ferencz hatósági biztosunk már az augusztus 29-én tartott választmányi ülésen azt helyezte kilátásba, hogy már szeptemberben rendben lesz az egész fölfüggesztési ügy.

Ámde mindez nem történt meg, a mi azonban sem Parall Ferencz jóakarátán, sem a választmány ügybuzgóságán mulott.

A választmány megtett mindent; készített egy új alapszabály tervezetet, a melyben, az igaz, benne volt még az önképző-osztály, mert hisz ezt Darvas, Prohászka és társaik is kívánták, csak ki volt hagyva a «Typographiá»-nak az egyesület által való kiadási joga.

Ezt az alapszabály-tervezetet, ha nem is terjesztettük föl a minisztériumhoz megerősítés végett, a princípálisok a béke első jelének tekintették s ennek hatása alatt 1893 november 29-én a következő jegyzőkönyvet vették föl a IV. kerületi előljárásnál:

«A magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyesületének főslosztatása iránt alulirottak előadják, hogy a magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyesületének főslosztatása tárgyában a fő- és székvárosi Tanácshoz 1891. április 30-án 16348. sz. a. beadott, az egyesület főslosztatását célzó kérvénybeli kérelmet olyképen kívánják módosítani, hogy a mennyiben nevezett egyesület tisztán a humanisztikus érdekeket folytatandja, s az egyesületi vagyontól sztrájk- vagy egyéb magáncélokra semminemű összegeket nem fordít, az egyesület továbbá az ugynevezett árszabály-bizottsággal semmiféle összefüggésbe nem hozatik, végre, ha szükségét látná az egyesület az egyesületi dolgok szempontjából valamely értesítőt tartani, tisztán illet, nem pedig más közlőnyt tartson.

Kijelentik egyuttal, hogy az egyesület működése ellen, sem az 1890. év végén tartott sztrájk előtti, sem a sztrájk utáni időből kifogásuk nincs, ezek szerint az előadott föltételek mellett az egyesület további működését nem ellenzik, hanem az alapszabályok illetén módosítása esetén és azon kikötéssel, hogy az egyesület fölött állandóan egy hatósági biztos alkalmazása mellett és az egyesületben, tekintettel arra, hogy a munkaadók adakozásából keletkezett az egyesületi vagyonnak egy része és tekintettel arra, hogy az alulirott munkaadók bizonyos hányadban bár önként az egyesület föntartásához, hetenkint, illetve évenkint bizonyos összegekkel hozzájárultak, kívánatos volna, épp úgy, mint az 1891. évi betegsegélyző törvény azt kontemplálja, miként a munkaadók bizonyos hányadban a fölügyelet tekintetében kiküldötteik által ezen jogukat gyakorolják, jelen egyesületi viszony is, a munkaadók bevonása mellett ezen fölügyeleti jog gyakoroltassák, az egyesületnek további működését óhajtják.

K. m. ft.

Fölvastatván, jóváhagyólag aláíratott.»

Erre a jegyzőkönyvre, a december 31-én tartott választmányi ülés megbízásából, a következő választ adtam:

Válasz a «Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete» föloszlatása ügyében, a fővárosi panaszos munkaadókkal a budapesti IV. ker. előjáróságnál, 1893 november 29-én fölvetett jegyzőkönyvre.

Az említett egylet választmánya megbízásából szerencsém van a hivatkozott jegyzőkönyvre a következő észrevételeket tenni:

Mindenek előtt köszönettel vesszük a munkaadók ama jóakarátát, a mely abban nyilvánul, hogy bizonyos, általok jelzett föltételek teljesítése mellett nem csak visszavonják az 1891. ápril 30-án 16.348. sz. a. a főv. tanácshoz beadott föloszlatási kérvényüket, de sőt – mint a jegyzőkönyv végén olvasható – még az egylet további működését is óhajtják.

Ezzel áttérünk azokra az óhajokra, a melyeket a munkaadók a *jövőben* teljesítendőnek vélnek, de a melyek már nagyrészt *jelenleg* is teljesültek.

Óhajtják, hogy az egylet tisztán a humánus céloknak éljen, ne vegyen részt és ne segíessen sztrájkokat és ha szüksége van közlönyre, tisztán *egyleti* közlönyt tartson fenn.

Ezek az óhajok teljesültek; az egylet tisztán humánus céljainak él, sztrájkokban nem vesz részt és nem segít, a mit legjobban bizonyít az, hogy az utóbbi időben néhány fővárosi és vidéki üzletben előfordult bérmozgalomba az egylet vezetősége nemcsak pénzzel, de még tanáccsal sem folyt be, hanem mindezt az egylettől teljesen függetlenül álló «Árszabály-bizottság» tette. – Ez utóbb említett bizottságot nem egyleti gyűlésen választották a nem egyleti tagok is, hanem egy a rendőrségnél bejelentett általános gyűlésen; így tehát e bizottsághoz – mint említők – az egyletnek és vezetőségének semmi köze.

Ha e bizottság tagjai, vagy maga az egész bizottság, oly dolgot követ el, a mi törvénybe ütközik, ám tessék őket sujtani, de ne a vele semmiféle érintkezésben nem levő egyletet.

A mi az egyleti közlöny iránti munkaadó-kivánságot illeti, már ez is teljesült, a mennyiben az egylet kiadásában 24 évig megjelent «Typographia» lapot az egylet már ez évi január 14-ike óta nem adja ki. E lap tartalma és iránya ellen volt a munkaadóknak legtöbb kifogásuk, most azonban – nem lévén semmiféle lap – nem lehet semmiféle tartalmat vagy irányt akár helyeselni, akár kifogásolni. Eggyel több ok a békére és érintkezésre.

A mi a jegyzőkönyvben foglalt többi óhajt illeti, azok mind olyanok, hogy teljesítésök nem tőlünk, hanem törvényhozási intézkedéstől függ. Egyletünk magánegylet lévén, ott hatósági biztos nem szerepelhet; ha azonban a munkaadók részt akarnak venni az egyleti fölügyeletben, úgy nekünk az ellen nem csak kifogásunk nincs, de sőt szeretnők is: ezért azonban viszont mi meg azt kívánjuk, hogy járuljanak is bizonyos hányaddal a terhek viseléséhez, a mit jelenleg egy pár (talán öt) kivétellel nem tesznek meg.

Ez válaszunk, a minek szives figyelembe vételét kérjük.

A «Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egyleté»-nek választmánya:

Zaka Lajos, alelnök.»

E válaszunk megtétele előtt, 1894 január 14-én, megtiltották az egyletnek, hogy a Typographiát tovább is kiadhassa. Okul azt hozták föl, hogy az akkori parciális sztrájkokat a lap szította, de a valószínű ok az volt, mert a princípálisok a nov. 29-én fölvetett jegyzőkönyvben kívánták ezt.

Hiába hivatkoztunk mi a lap érdekében az érvényben levő alapszabályokra, a melyek szerint az egyesület tagjai a heti illetékbe beleszámítva kapják a lapot, mindez nem használt semmit; nem tehattunk mást, mint rögtön, már január hó 25-én, rendkívüli közgyűlést tartottunk, a melyen a heti illetéket 5 krral leszállítottuk, hogy így minden tagnak módjában legyen a lapot is járítani, a melynek szerkesztéséről én leköszöntem s Lipp Károly lett a szerkesztő, Brikovits János pedig a kiadó. – Ettől az időtől lapunk még mindig az egyesülettől függetlenül jelenik meg, s époly jó szolgálatot tesz az egyesületnek és szervezkedésnek, mint azelőtt, a mihez járul az a haszon, hogy a hatóság nem keverheti össze az egyesülettel.

A sok kecsegtető jel daczára mégsem birtunk kibontakozni a bajból; fönnebb emlitém, hogy már az előző évben készítettünk egy alapszabály-tervezetet, a melyet azonban nem terjesztettünk föl megerősítés végett. Most, látva, hogy a hatóság részéről való gyors intézkedés reménylése hiába való, a július 22-én tartott rendkívüli közgyűlésen megválasztott elnöknek, Czettel Gyulának, kivánságára az augusztus 5-én tartott választmányi ülés elhatározta, hogy az alapszabályokat a hatóság kivánalmának megfelelőleg módosítja és fölterjeszti megerősítés végett.

Ebben a tervezetben is benne hagytuk még az önképző-osztályt, csak a tagok anyagi érdekeinek *védelését* és az elleneink szemében szálkát képező Typographiát hagytuk ki. Az alapszabályokat megvitató rendkívüli közgyűlés december 16-án és december 30-án tartatott s az e gyűléseken módosított alapszabály-tervezetet az 1895. április 14–16-án Budapesten tartandó országos kongresszus elé utalta a második rendkívüli közgyűlés.

Ez a kongresszus azonban az alapszabály-tervezeten oly módosításokat tett, a melyek miatt a tagok nagy része fölzdudult; ilyenek voltak, hogy többet ne emlitsék, a törvénytelen házasságban élő nők és a törvénytelen gyermekek rendes segélyezése. Eltekintve attól, hogy ezzel tönkre ment volna a rokkant-, özvegy- és árvapénztár, de nem vihető ez keresztül egy államban sem, a hol a házasság akár egyházi, akár polgári, de törvényes intézmény; már pedig ez minden államban az.

Indokolt volt tehát a fölháborodás és így nem csoda, ha a május 26-án tartott rendkívüli közgyűlés – 800 tag aláírásával hivatván egybe – elvetette a kongresszus módosításait és a választmányt bizta meg, hogy az a sérelmes pontokat hagyja ki és más apróbb módosításokat is tegyen az alapszabály-tervezeten.

A választmány az alapszabályokat – a közgyűlési fölhatalmazás következtében – módosította és már szeptember 6-án fölterjesztette megerősítés végett. Ebben az alapszabály-tervezetben is benne volt azonban még mindig az önképző-osztály.

Itt, a történeti igazság kedvéért, meg kell jegyezni, hogy az önképző-osztály megszüntetésének eszméje csak ekkor kezdett kisérteni; már 1893 augusztus havában elhatározta egy általános nyomdász-gyűlés a *szakegyesület* megalakítását, sőt az alapszabályokat is fölterjesztette megerősítés végett már október hóban. Ezt az alapszabály-tervezetet 1894 február 5-én visszaküldte a minisztérium megerősítés nélkül és újra nem küldtük föl, mert az akkori áramlat az volt, hogy elég nekünk a szervezkedésre a «Typographia» bizottsága is.

Ez az áramlat azonban 1895-ben megváltozott és az ebben az évben, július 14-én tartott általános nyomdász-gyűlés kimondta a *szakegyesület* rögtönös meg alakulását. Ettől az időtől mindenki nemcsak fölöslegesnek, hanem szükségtelennek is tartotta az önképző-osztályt.

Az anyaegyesület alapszabályai már 1895 szeptember 6-án be lévén nyújtva, nem mulasztotta el az akkori választmány annak megerősítését sürgetni; sürgette ezt a minisztériumnál, de különösen a hatósági biztosnál, Parall Ferencznél. – E sürgetést megelőzőleg azonban ismét kiélesedtek a viszonyok. Bekövetkezett az 1895. évi sztrájk és a hatósági biztos még azoknak a munkanélkülieknek segélyét is megtagadta, a kik nem a sztrájk miatt, hanem már előbb

lettek munkanélküliek. Ehhez járult még az is, hogy azok a munkaadók, a kik korábban fizették a 10 kr. főnök-illetéket, ennek fizetését beszüntették, sőt majdnem általánosan megtiltották a «Typographiá»-nak az üzletbe való bevitelét és a szakegyesületi tagságot; bepörölték ezenfelül nagy részét azoknak, a kik a sztrájk miatt kiléptek, körülbelül 600 munkást, iparügyi kihágás miatt. Ez az akkori lapbizottságnak több mint 6000 frtjába került.

A helyzet tehát nemcsak hogy nem javult, hanem rosszabbodott; a «Typographia» régi 2500 példányából kellett 1000, a szakegyesület közel 1000 tagja pedig leolvadt 90-re. – Ujra kellett tehát a szervezkedést kezdeni, még pedig – őszintén szólva – nem erélyes ellenállással, hanem egy kis – behuzással.

A sztrájk alatti és a sztrájkot követő izgalmas időben senki sem gondolt az anyaegyesület alapszabályaival. Ez csak akkor került ismét fölszínre, midőn a kedélyek kissé lecsillapodtak

1896. augusztus havában, kezdvén a rendes mederbe ismét visszatérni, ujjal sürgettük alapszabályainkat. Ekkor a mi hatósági biztosunktól, Parall Ferencztől, a következő átiratot kaptuk:

«Jelentésem az összes vizsgálati iratokkal beterjesztett 1895. évi október havában a IV. ker. előljáróságához 14263/95. sz. a., a honnan ugyanazon szám alatt 1895. évi november 30-án a tanácshoz terjesztett fel. A tanácstól 49636/95. sz. a. december havában az iratok fölmentek a minisztériumba, onnan állítólag az összes iratok 1256/96. számú határozattal 1896 február 7-én leküldettek a tanácshoz. A tanács állítólag 5512/91. sz. átirattal visszaküldötte az összes iratokat a minisztériumba.»

Hiába való volt a sürgetés és Parall Ferencz ígérete, mert biz ezek daczára sem kaptuk mi vissza még megerősítés nélkül sem ezeket az alapszabályokat soha. Valamint nem kaptuk vissza azokat sem, a melyeket 1898 február 12-én nyújtottunk be, mert az akkori kormány más dolgokkal volt elfoglalva és épenséggel nem törődött 3000 polgár szerzett egyesületi jogaival és ezeknek 150.000 firt vagyonnal bíró egyesületével.

Itt, a hűség kedvéért, megjegyzem, hogy az 1898 február 12-én benyújtott alapszabályokból már kihagytuk az önképző-osztályt és jótékonyan hatott, hogy nem erősítették meg, mert a viszonyok a rokkantpénztárnál annyira rosszabbodtak, hogy már ez év július 15-én új tervezetet nyújtottunk be, a melynek megerősítését november 10-én megsürgettük, de ismét eredmény nélkül.

Ez az alapszabály-tervezet képezte a most érvényben levő alapszabályok magvát, mert ebben osztályoztuk a rokkantsegélyt, hoztuk be az egyenlő munkanélküli segélyt, tettünk kétféle osztályozást a tagok között, azaz a főlzabadulásuk után rögtön vagy négy héten tul belépők között, továbbá kimondtuk azt, hogy a munkanélküliek és betegek nem fizetnek illetéket és más több módosítást, a melyek a viszonyok által követelt terhek fokozódása daczára is jótékonyan hatnak a jövőben az egyesületre.

Időközben változtak a politikai viszonyok is és új, a régi kormánytól elütő munkás-politikát üző kormány alakult; ettől az új kormánytól végre – közel tíz évi bizonytalanság után – megkaptuk azokat az alapszabályokat, a melyeket utoljára, 1898 július 15-én, nyújtottunk be.

De ez a két közbeeső év is mennyi fáradságos munkával és utánjárással telt el, a melyért hálával tartozunk egyesületünk elnökének, Czettel Gyula urnak. De végre is a sok fáradságnak mégis megvolt a derengő eredménye, mert alapszabályainkat – habár megerősítés nélkül is – végre 1900 július 5-én visszakaptuk. A tett kifogások oly jelentéktelenek voltak, hogy azoknak a válaszmány – a teljesíthetők teljesítésével – csakhamar megfelelt és ujjal már ebben az esztendőben, október 8-án, beterjesztette az alapszabályokat.

A miniszternek július 5-én kelt kifogásai a következők voltak:

«Az egyesület működésének még hivatali elődöm által elrendelt fölfüggesztését ezzel megszüntetem és a módosított alapszabályoknak következő megváltoztatását rendelem el: 1. A 42. §-nak szövegezése helyett a következő világosabb szöveg veendő föl: Esetleges munkabeszüntetés (sztrájkok) alkalmával az egyesület a sztrájkban résztvevőknek semminemű segélyt nem ad. – 2. A 42. §-ra való tekintettel a 2. §. f) pontja olyként módosítandó, hogy az egyesület a hasonló czélú európai egyesületek közül csak azokkal szemben gyakorolhatja a kölcsönösséget, a melyeknek alapszabályai a sztrájkok esetére való segélyezést szintén kizárják – 3. A régi alapszabályok 54. §-ára való tekintettel az 50. §-ban kimondandó, hogy az elnöki tisztséget csakis munkaadó tag viselheti. – 4. A választmánynak legalább egy harmada munkaadó tagokból alakítandó.»

Ezekre a kifogásokra mi október 8-án, alapszabályaink benyújtásakor, megtettük észrevételeinket, a melyek – kivonatosan – a következők voltak:

«1. A 42. §-t, a leirattól még tovább menőleg, a következőkép fogalmaztuk: «Esetleges munkabeszüntetések (sztrájkok) alkalmával az egyesület nem nyújt *senkinek sem* munkanélküli vagy elutazási segélyt. (L. Ipartörvény 144. §) – Sztrájk esetén csak temetési és betegsegély, rokkant-, özvegy- és árvasegély nyújtatik, az e segélyek valamelyikére az alapszabályok szerint már korábban jogosultaknak.

2. A 2. §. f) pontját, a miniszteri leiratnak megfelelőleg, a következőkép módosítottuk: «Minden európai hasonló czélú nyomdász-egyesület irányában, ha azok alapszabályaink 42. §-ának is megfelelnek, a szigorú kölcsönösség gyakorlása, a kölcsönösségi szerződés alapján.»

3. Az 50. §-t az 1887 márczius 20-án megerősített alapszabály 54. § a értelmében módosítottuk, a mint a miniszteri leirat is kívánja; e szakasz tehát úgy módosulna: «az elnök, ki az üzlettulajdonosok sorából választandó.» – Az 54. § második bekezdéseül azonban be kellett vennünk, ugyancsak az 1887 márczius 20-án megerősített alapszabály 58. §-ának második bekezdését, a mely így szól: «Ha a nyomdatulajdonos urak közül az elnöki állást senki elvállalni nem akarná, ez esetben az elnök a segédek sorából választandó.»

4. Ennek a pontnak teljesítése, azaz hogy a választmány egy harmadrésze munkaadó legyen, nemcsak fölösleges, de teljesen lehetetlen is. Fölösleges azért, mert a tiszteletbeli tagok jogai biztosítva vannak az alapszabályok 3. §-ának utolsó és az 50. §-nak második bekezdésében, azaz részt vehetnek az egyesület igazgatásában és kezelésében, továbbá választók és választhatók. Lehetetlen pedig azért, mert tiz oly munkaadó tagunk, a ki a tiszteletbeli tagságért járó 20 fillért a tag munkásaiért fizetné, nincs is.»

Itt, közbevetőleg, megjegyzem, hogy 1899 április 14-én a hatóság megbizottai egyesületünkben vizsgálatot tartottak és a tapasztalt példás rend és könyvelés következtében azt az ígéretet tették, hogy ez év május elsején már eljárhatunk a megerősítés végett már 1898 július 15-én fölterjesztett alapszabályok szerint, de ezt a fővárosi tanácsnak jelentsük be. Ezt az ápril 16-án tartott folytatólagos rendes évi közgyűlés meg is tette, a mire elutasító végzést nem kapván, 1899 május 6-ika óta e szerint jártunk el.

A fővárosi tanácsnak ez a jó akarata, valamint az, hogy a belügyminiszter 1900 július 5-én csak csekély változtatásokkal küldte vissza alapszabályainkat, most már bizalommal töltött el és e bizalmunkban nem is csalódtunk, mert nagyon rövid idő mulva, már 1901 február 16-án teljesen megerősítve kaptuk vissza most érvényben levő alapszabályainkat.

*

Ez rövid története egyesületünk fölmozgatásának és a fölmozgatás alól való kibontakozásnak: a munkaadók és egyes segédek részéről való ellenségeskedés és megbarátkozás, a hatóság részéről való félreértés és megértés vonul végig ezen a tiz éven; végre azonban kibontakoztunk és használjuk föl erőnket a jövőben, mert bizony sokat veszítettünk.

Mostani egyesületünk nem az, a mi volt a régi; most tisztán segélyező, míg a régi segélyező és szervező volt; bele kellett nyugodnunk a megmásíthatatlanba, a mi azonban nem jelenti azt, hogy fokunkint ne törekedjünk ismét a régi elvesztett jogok visszanyerésére.

Ma már más időket élünk és később még más idők jöhetnek: tartsunk lépést az idővel, hogy az elmúlt tiz évi degenerálást regenerálás váltsa föl.